

Grundlovstale i Farum Præstegårdshave, den 5. juni 2023

Kære medborgere

For et par uger siden blev jeg sigtet af politiet for to lovovertrædelser. Jeg havde overtrådt færdselsloven og ordensbekendtgørelsen.

Det skete, da jeg var til en klimademonstration – en lovlig, anmeldt demonstration, som hed BEFRI JORDEN.

Demoen foregik på en varm, solrig eftermiddag, ligesom nu.

Det var nærmest uhyggeligt varmt, i betragtning af, at det var midt i maj.

Det var som en påmindelse om, hvad det er, vi kæmper imod i klimabevægelsen: Mod den globale opvarmning.

Demoen bevægede sig fra Christiansborg og gennem byen.

Men på et tidspunkt, på H.C. Andersens Boulevard, lige over for Glyptoteket, besluttede vi os for at standse. Og blive stående på vejbanen.

Senere satte vi os ned.

Også det var lovligt. Som I sikkert ved, er det lovligt at demonstrere og også at blokere vejen i den sammenhæng. I Grundloven – netop den grundlov, vi fejrer i dag – står der:

”Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede.”

Vi har ret til at demonstrere. Vi har ret til at standse trafikken og gå ude på vejen. Vi har faktisk ret vide rammer for at udtrykke vores holdninger på den måde.

Betjentene var da også flinke og rare. De holdt trafikken tilbage, så bilerne ikke kørt ind i os.

Men til sidst, da det var blevet aften, blev det alligevel for meget ordensmagten, som erklærede blokaden for ulovlig. Eller rettere: De betragtede den nu som ”et opløb”, som der også står om i Grundloven: For ved et ”opløb” må politiet skride ind. Dog først efter, at de tre gange i kongens og lovens navn har opfordret folk til at gå væk.

Så det gjorde betjentene – dog ikke i kongens navn, men de fortalte os tre gange, i megafoner, at vi ville blive sigtet, hvis vi blev.

Det var vi omtrent 120 mennesker, der gjorde.

De fleste var aktivister fra Extinction Rebellion, den gruppe, som havde arrangeret demonstrationen.

Extinction Rebellion er en verdensomspændende klimabevægelse, som startede i London.

Den skilte sig med det samme ud fra andre klimabevægelser ved en nærmest kunstnerisk tilgang til aktionerne: Det æstetiske, sanselige, visuelle spiller en stor rolle for dem, og det samme gør fredelig civil ulydighed. Altså fredeligt og velovervejet at bryde loven for at råbe medmennesker og medier op.

For eksempel har de plantet træer foran det britiske parlament.

De har også limet sig fast til portene til Buckingham Palace og læst højt af et klimabrev til den engelske dronning.

Denne tilgang er noget, som jeg og en række af mine forfatterkolleger er interesserede i. Vi er en gruppe skønlitterære og faglitterære forfattere, som kalder os "Forfattere ser grønt". Vi kæmper på mange forskellige mod klima- og biodiversitetskatastrofen: Vi skriver bøger om klimakrisen, vi skriver debatindlæg, vi arrangerer oplæsninger, vi holder taler – og så benytter vi os af og til af fredelig civil ulydighed. Som for eksempel ved at nægte at flytte os til en demonstration – bevidst at overtræde færdselsloven og ordensbekendtgørelsen. Vi var en lille gruppe forfattere, som sad der til demonstrationen – og blev siddende.

For hvorfor skulle vi egentlig ikke blokere trafikken, når samfundet om noget har brug for mindre biltrafik?
Hvorfor skulle vi egentlig ikke blokere trafikken, når samfundet om noget har brug for en hård opbremsning?

Det var fredelig civil ulydighed, og jeg vil gerne understrege det med "fredelig". Vi kan tænke tilbage på grundlovens formulering:
"Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig **ubevæbnede**."

Selvfølgelig skal vi være ubevæbnede & fredelige, når vi demonstrerer. På en måde er fredelig civil ulydighed indlejret i grundloven – så længe vi er fredelige og ubevæbnede, har vi lov til at sætte os på tværs af for eksempel færdselsloven.

Det drejer sig ikke om at være bøller og lave ballade, men om at udtrykke sig politisk.

Der er mange gennem historien, som har brugt fredelig civil ulydighed som et politisk middel. Ghandi i Indien, Rosa Parks fra den sorte borgerretsbevægelse, Pio fra den danske arbejderbevægelse.

Mange af dem var inspirerede af den amerikanske forfatter Henry David Thoreau, som skrev et berømt essay om civil ulydighed i 1849. Han tilbragte en nat i fængsel, fordi han nægtede at betale en krigsskat. Han var imod krig og også en prominent modstander af slaveri. I det her essay om civil ulydighed skrev han blandt andet: "Jeg kan ikke et øjeblik anerkende den regering som *min*, der også er en slaveregering."

Selvom han levede i et demokrati, så talte hans samvittighed højere i denne sag. Og det er netop samvittigheden, han kredser om i essayet:

"Hvorfor har hver enkelt af os fået en samvittighed? Efter min mening skal vi være mennesker først og dernæst undersåtter. Det er ikke ønskværdigt at opøve respekt for loven i samme grad som for retfærdigheden. Min eneste forpligtelse er til enhver tid at gøre, hvad jeg finder ret og rigtig."

Også den tyske filosof Hannah Arendt har skrevet om fredelig civil ulydighed som metode – og om samvittigheden som den nødvendige vejleder, selv i uhyre vanskelige omstændigheder, nemlig Nazitysklands samfund.

Men tilbage til demoen på HC Andersens Boulevard: Vi blev fjernet af politiet, og det var på en måde helt på sin plads, syntes jeg. Jeg er ikke så radikal som Henry David Thoreau. Selvom det også er min samvittighed og ønsket om klimahandling, som drev mig, så mener jeg, at der må være grænser for den civile ulydighed i et demokrati.

Så jeg fulgte fredeligt med to betjente, som sigtede mig for mine lovovertrædelser.

Det gjorde mig nervøs at være i selskab med to bevæbnede betjente. Jeg er normalt meget autoritetstro og følger alle regler til punkt og prikke. Bortset fra til klimademoer har jeg aldrig været involveret i noget, der bare lugtede af lovovertrædelser. Jeg har ikke engang fået en bøde før.

Så jeg VAR nervøs – ikke mindst ved tanken om at skulle tilbringe aftenen på stationen. Men efter min sigtelse blev jeg sluppet fri, ligesom de andre. Jeg kom ud den københavnske nat igen.

Og jeg må sige jer – det var først der, at det mærkelige ved aftenen for alvor blev synligt for mig.

Klokken var 11, det var fredag aften.

Byen gnistrede af druk og fulde folk.

Der kørte en del partybusser forbi, stoppet til randen af unge, der var skidefulde.

Fulde folk væltede ud på vejen – de overtrådte i hvert fald også færdselsloven og ordensbekendtgørelsen.

Jeg gik ind på en restaurant for at låne et toilet, og også den var fuld af mennesker, der brugte masser af penge på mad og drikke – bøffer og dyr rødvin, kunne jeg se på menukortet.

Det hele virkede så mærkeligt.

For når man lige har været i nærkontakt med loven, kommer man til at tænke en del over, hvad loven egentlig er. (Det var også en nat i fængslet, som fik den ellers fredelige skolelærer Henry David Thoreau til at skrive sit essay.)

Man kommer til at tænke en del over loves meget menneskeskabte karakter – nogle loves måske tilfældige karakter.

Loven er ikke mejslet i sten og givet af Gud. Loven er ikke en lovmæssighed som naturlovene. Loven, også Grundloven, er skabt af mennesker.

Alligevel virker det ofte, som om mennesker er mere forhippede på at følge vores menneskeskabte love end de naturlove, der gælder for vores kroppe, uanset om vi vil det eller ej.

Jeg undrede mig i hvert fald over det her:

Det er en forbrydelse at blokere trafikken, men ikke en forbrydelse at bruge massevis af fossile brændstoffer på at køre unge mennesker rundt på dødsdruk.

Det er en forbrydelse at demonstrere, når politiet har erklæret demoen for ulovlig, men det er ikke en forbrydelse at bruge klodens ressourcer på overflødig luksus.

Hvis du har penge nok, er der nærmest ingen grænser for dit ressourceforbrug.

Hvis du har lyst, er det lovligt at flyve alle årets dage og udlede CO2 nok til at lægge en sydhavsø under vand.

Og nu vi er ved nattelivet, så er det, som I sikkert ved, en voldsforbrydelse ifølge Straffeloven at klippe håret af et medmenneske – mod dennes vilje – mens det er helt straffrit at myrde lige så mange dyr, du kan overkomme. Bare du selv ejer dyrene.

De her love – og mange andre - virkede helt absurde på mig denne fredag aften.

Jeg var blevet en forbryder, mens nattelivets fordukkende overforbrug nød statens velsignelse og endda statens beskyttelse.

Jeg kom til at tænke på, at vores love mangler et aspekt:

Omsorg for det biologiske fællesskab, vi deltager i, i kraft af vores kroppe.

Eller bare: Omsorg for kloden

Eller måske mangler de snarere en beskyttelse – af os, borgerne.

Beskyttelse mod det, der formentlig er den største trussel mod menneskeheden nogensinde. For den største trussel er ikke smartphones.

Den største trussel er ikke Facebook eller TikTok.

Den største trussel er ikke krigen i Ukraine. Det er ikke engang atombomben, selvom den nu kommer pænt deropad.

Nej, den største trussel, siger videnskaben, er klima- og biodiversitetskrisen.

Det er den største trussel mod livet i almindelighed og menneskeheden i særdeleshed.

Det er naturvidenskabsfolk, der siger det – det er ikke mig, det er ikke Extinction Rebellion, det er ikke Greta Thunberg. Det er naturvidenskabsfolk med måleapparater.

Der er over 200 Nobelpristagere, som har advaret mod den globale opvarmning.

Allerede i 1992 var der 104 nobelpristagere, som advarede verden mod drastiske klimaforandringer.

Så – kære jer – kunne vi ikke forestille os en lovgivning, som vægtede hensynet til naturen, miljøet og klimaet virkelig højt? Også over den enkeltes frihed?

Ligesom man ikke frit må købe skydevåben i vores del af verden.

Ligesom man forsøger at begrænse udbredelsen af atomvåben.

Eller ligesom vi med rygeloven beskytter menneskekroppe mod andres misbrug.

Hvornår får vi en lov, som beskytter os mod misbrug af klodens ressourcer?

Kunne ikke forestille os en grundlov, der tager udgangspunkt i, at vi er væsner, der hører til i naturen og lever sammen med naturen? Kort sagt, en grøn grundlov?

For der er ikke miljø- og klimabeskyttelse indskrevet i den danske grundlov – i modsætning til virkelig mange andre landes forfatninger. Cirka $\frac{3}{4}$ af alle verdens lande har en form for grøn forfatning. For eksempel er der i Norges og Sveriges grundlov indskrevet miljø- og klimabeskyttelse.

Hvorfor skulle man så gøre det i Grundloven, kunne man spørge – og ikke bare have det i den almindelige lovgivning?

Det er, fordi Grundloven er en langsigtet lovgivning.

Man kan ikke ændre grundloven uden at spørge folket – uden en folkeafstemning. Grundloven er, siger nogle jurister, en generationskontrakt, lavet af vores tiptiptip-oldeforældre og strækkende sig videre til vores tiptiptip-oldebørn og forhåbentlig videre endnu.

Jurister kalder også grundloven for "demokratiets samvittighed og inderste værdi" – og er det ikke værd at indskrive naturbeskyttelse som en del af vores inderste værdier og samvittighed?

Noget, der også er fascinerende ved Grundloven, er at det er landets højeste lov. Ingen love må stride mod grundloven – man kan ikke vedtage en lov, som går imod den. Derfor giver det mening med en grøn grundlov.

Men hvordan skulle grønne grundlovsbestemmelser så lyde? Ja, det har en gruppe jurister på Københavns Universitet forsøgt sig med en formulering af:

Udgangspunktet er, at miljø, natur og klima er et fælles samfundsansvar. Det handler om almenvellet her.

Juristerne har formuleret det som nogle *menneskerettigheder* – altså rettigheder for os, som individer. Det er på en måde klogt, synes jeg – fordi meget i den debat handler om vores liv. Gruppen af jurister formulerer det sådan, at vi har ret til "et sundt miljø, en mangfoldig natur, et sikkert klima". Staten skal altså, forestiller de sig, beskytte den ret og derved leve op til sit samfundsansvar.

Den tanke virker ret oplagt på mig og måske også på jer. Forventer vi ikke allerede af staten, at den beskytter os mod miljøkatastrofer og farligt klima?

Hvis det bliver indskrevet i Grundloven, har staten har en handlepligt i forhold til klima- og miljøkatastrofer.

Noget andet er, at vi i Grundloven kunne stadfæste, at naturen og dens mangfoldighed I SIG SELV er et gode. Naturen er i sig selv beskyttelsesværdig.

Nogle jurister taler endda om at se naturen som en juridisk person - som noget, der har rettigheder. For eksempel har man i Indien besluttet, at Ganges-floden er et juridisk væsen med rettigheder.

Den Grønne Ungdomsbevægelse har netop udgivet en utopi om, hvordan vores samfund skal være – *Retfærdig Naturbevarelse*. De skriver her, at vi skal gå fra "demokrati" til "økokrati" – hvor alle arter, dyr såvel som planter, repræsenteres politisk og har værdi i sig selv, uafhængigt af deres forhold til mennesker.

Derved går vi fra at se mennesket som noget særligt til i stedet at se mennesket som én blandt mange arter i økosystemet.

Det kan ses som et opgør med det "antropocæne" system, vi lever i – hvor mennesket er i centrum af alting.

"Antropocæn" er også et ord, man bruger, for den geologiske periode, vi befinder os i nu, ligesom man apropos grundloven kan tale om "juratiden", hvor dinosaurerne herskede. Den antropocæne tid er den tid, hvor mennesker hersker over jorden og påvirker den voldsomt. I særdeleshed på en negativ, destruktiv måde, fordi menneskets forurening og den globale opvarmning skaber masseuddøen og massive klimaforandringer, lidt ligesom da en meteor slog ned i jorden og gjorde det af med dinosaurerne.

Så lad os få en grøn grundlov! Tiden kalder på det, som et modspil det til antropocæne og det menneskecentrerede. Selvom det kan virke selvmodsigende, at mennesker forsøger ikke at være menneskecentrerede. Men det er måske ikke anderledes, end når vi juridisk tager vare på børns tarv, også selvom de børn ikke nødvendigvis selv kan formulere sig og tage ansvar på sig.

Tiden kalder på grøn handling. Og tidens kald kan indskrives i Grundloven – tiden er talrige gange blevet indskrevet i Grundloven. Sidst, vi fik en grundlovsændring, var som bekendt for 70 år siden, i 1953, med bl.a. Tronfølgeloven. Med den lov kan man sige, at vi fik en feminisme, fordi de fleste danske ville have dronning Margrethe som regent og ikke en mindre egnet mand.

Det virkede oplagt for mange danskere dengang, at kvinder kunne lige så meget som mænd – eller i hvert fald godt kunne være statsoverhoveder

Og nu er der endnu mere brug for en ændring af vores love: For at sikre klodens fremtid og vores børns fremtid.

For klimakatastrofen ændrer på vores ideer, vores moral, vores lovgivning – alt kommer op til overvejelse, målt op mod klimakrisen.

Filosoffen Esther Michelsen Kjeldahl har sagt det sådan:

"Klimakrisen er det ultimative filosofiske problem".

Klimakrisen tvinger os til at gentænke vores begreber.

Klimakrisen gør, at det, vi troede var godt og gavnligt for samfundet, måske ikke længere er godt og gavnligt. Derfor må vi gentænke vores love.

Måske er det ikke længere et godt for samfundet at bygge veje, lufthavne, sygehuse?

Måske er det godt for samfundet at LADE VÆRE med at bygge veje, lufthavne, sygehuse?
Måske er det ligefrem moralsk forkasteligt at bygge veje, lufthavne, sygehuse?

Og måske er generøsitet ikke længere at bruge mange penge på mad, drikke, biler og tøj.
Måske er generøsitet at give plads til andre arter end os selv – at lade naturen komme til orde

Vi i "Forfattere ser grønt" har lavet et fællesdigt, hvor vi forsøger at omdefinere, hvad "luksus" er. Jeg læser et lille uddrag her:

Luksus er et tungekys
Luksus er en is med drys

Luksus er et spiret frø
Luksus er en mosgrøn sø

Luksus er et fnug på næsen
Luksus er en svanes hvæsen

Luksus er det rene vand
Luksus er en mælketand

Luksus er en vandretur
Luksus er en middagslur

Luksus er en sund planet
Luksus er et alfabet

Luksus er et morgengry
Luksus er en purpursky

Luksus er tre bær på strå
Luksus er en snoet å

Luksus er et maleri
Luksus, det er poesi

Måske er luksus andet end forbrug og ting.

Ligesom generøsitet og samfundssind nok er andet end det, vi troede engang.

Eller også skal vi tilbage til de værdier, vi havde for bare en eller to generationer siden, hvor man havde langt færre penge, end vi har i dag, og hvor man derfor passede langt bedre på tingene.

Jeg har selv skrevet et essay om min mors håndtaske, som hun har haft i 30 år. Den er slidt og laset, forstærket med gaffatape og snore, men hvorfor i alverden skulle hun udskifte den? Den holder jo fint endnu. Sådan har hun altid levet, og sådan lever mange af jer måske – uden at ligge under for kapitalismens 'brug og smid væk'-manerer. Uden at ligge under for æstetikken om, at alting skal være flot og nyt.

Det handler måske også om, at man ikke lader dovenskaben styre sit lov – at man orker at drage omsorg og reparere ting.

Ligesom man orker at lave sin mad fra grunden, i stedet for at bruge en masse unødvendig emballage, når man køber junkfood.

At man ligesom ORKER at være et menneske. Eller måske bare en borger, i stedet for en forbruger.

Fordi vi er borgere, er det muligt for os at ændre loven, så vi sikrer miljøet og klimaet langt bedre end i dag. Og med en grøn grundlov bliver det muligt at stille vores politikere til juridisk ansvar, hvis ikke de beskytter vores klima, miljø og natur.

For måske er du ikke en forbryder, når du bliver siddende på vejbanen til en klimademo.

Måske er det vores politikere, der burde arresteres for ikke at handle på den akutte klimakrise, vi befinder os i.

Måske lever vi i virkeligheden under et forbryderisk regime – og her mener jeg ikke den danske regering, men klodens samlede magthavere.

FN's generalsekretær António Guterres udtalte efter den seneste klimarapport:

“Vores verden har brug for klimahandling på alle fronter” Og så brugte han en filmtitel for at understrege pointen: “Everything, everywhere, all at once”.

Guterres påpegede i samme ombæring, at vi sådan set HAR redskaberne til at bremse klimakatastrofen. Det ER fysisk muligt.

Det var det gode og håbefulde i den udtalelse.

Det vil sige, at klimakrisen ikke er et naturvidenskabeligt problem.

Klimakrisen er et politisk, juridisk og etisk problem.

Og vores politik, love og etik er skabt af mennesker og kan ændres – hvis vi vil. Og det vil VI – hvis vi spørger mig! Lad os få, om ikke andet, en grøn grundlov nu! Det er ikke alverden, den kan slet ikke stå alene, men den kan være et vigtigt skridt for Danmarks fremtid.

Glædelig grundlovsdag!